

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Досліджуються аспекти забезпечення фінансової стійкості вітчизняних підприємств в сучасних умовах господарювання. Охарактеризовано зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на фінансову стійкість та визначено шляхи її забезпечення.

Ключові слова: *фінансова стійкість, власний капітал, реінвестування, прибуток, оптимальна структура капіталу, фінансова діяльність*

Постановка проблеми. Запорукою функціонування підприємств в умовах ринку та основою забезпечення ефективності їх діяльності є фінансова стійкість - одна з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Вона пов'язана з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів і характеризується співвідношенням власного і позикового капіталу.

При врахуванні найбільш вагомих зовнішніх чинників за абсолютної або нормальної фінансової стійкості забезпечується спроможність підприємства до стійкого економічного зростання. Постійні коливання макроекономічних показників, зміни економічної та фінансової ситуації у суспільстві зумовлюють постійний пошук нових шляхів забезпечення стійкості економіки підприємства, що визначається відповідністю обсягів формування та використання власних фінансових ресурсів. Така фінансова рівновага досягається оптимізацією співвідношення між часткою коштів, що капіталізуються, і тією їх часткою, що спрямовується на споживання, а також узгодження джерел формування та напрямів використання власних фінансових ресурсів.

Досягнення фінансової рівноваги - одна з найважливіших умов забезпечення фінансової стабільності, оскільки зростання можливостей щодо забезпечення приросту власного капіталу означає підвищення фінансової стійкості та приводить до зростання ринкової вартості підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням аналізу фінансової стійкості присвячені праці Н. М. Деевої, О. І. Дедікова, К. В. Ізмайлової, Л. А. Лахтіонової, Н. В. Мірко, П. С. Смоленюка, Г. Г. Старостенко, О. О. Шеремета, та інших вчених [1-6]. У даних дослідженнях акцентується увага на значенні фінансової стійкості для підприємства та оцінки її рівня. У наукових працях з питань фінансового аналізу фінансова стійкість розглядається як один з показників фінансового стану підприємства, що визначає стан активів (пасивів) підприємства, гарантуючи постійну

платоспроможність [7, с. 204]. У загальному, перерахували фактори, що впливають на фінансову стійкість О. В. Павловська, Н. М. Притуляк та Н. Ю. Невмержицька [8]. Разом з тим залишаються не розкритими багато теоретичних і методологічних аспектів забезпечення фінансової стійкості підприємства у сучасних умовах господарювання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження аспектів забезпечення фінансової стійкості вітчизняних підприємств в сучасних умовах господарювання, а також характеристика зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на фінансову стійкість та визначено шляхи її забезпечення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Фінансова стійкість відображає постійне стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими ресурсами підприємства, здатність шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробництва і реалізації продукції, а також витрати на його розширення і оновлення. Отже, фінансова стійкість підприємства - це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власного капіталу, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення.

Недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розвитку виробництва і взагалі діяльності господарюючого суб'єкта. Надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-господарську діяльність, оскільки виступає гальмом її розвитку, збільшуючи затрати підприємства надлишковими запасами і резервами [6, с. 87].

Фінансова стійкість повинна характеризуватися такою структурою капіталу, яка б забезпечувала діяльність і розвиток підприємства і водночас задовольняла вимоги ринку. Для її забезпечення підприємство повинно мати достатній обсяг власного капіталу, якісний

стан активів, достатній рівень їх ліквідності, певний рівень рентабельності, та можливості залучення довгострокових позикових коштів. Гнучка структура капіталу, його кругооборот за якого доходи постійно перевищують витрати збережуть платоспроможність підприємства та створять умови для самофінансування. Забезпечення фінансової стійкості у короткостроковому періоді досягається шляхом зменшення фінансових зобов'язань та збільшення обсягу ліквідних активів. Тобто обсяг дебіторської та кредиторської заборгованості має бути на рівні, допустимому для досягнення фінансової стійкості.

Капітал працюючого підприємства постійно змінює свою форму, відбувається його постійних рух. Суб'єкт господарювання здійснює операції пов'язані з основною (операційною) діяльністю, фінансовою та інвестиційною. Потік цих операцій може змінити тип фінансової стійкості підприємства, тому необхідно враховувати їх вплив на стійкість фінансового стану. Наприклад, якщо продукція підприємства реалізується у запланованих обсягах, підприємство отримує дохід й певну суму прибутку, це призводить до покращення його фінансової стійкості, забезпечується платоспроможність. Це досягається шляхом вмілого управління сукупністю факторів, що визначають результати діяльності підприємства.

В свою чергу, фінансово стійке підприємства в змозі виконати виробничий план та забезпечити операційну та інвестиційну діяльність достатнім обсягом фінансових ресурсів. Отже, завданнями фінансової діяльності є забезпечення планомірного надходження та вибуття коштів, виконання платіжної дисципліни, досягнення раціональних пропорцій власного та позикового капіталу та вибір напрямків найбільш ефективного його використання.

Забезпечення фінансової стійкості будь-якого підприємства залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів. Основна група факторів, це фактори, що визначають можливості збільшення власного капіталу підприємства та його реінвестування.

По-перше, це рівень рентабельності реалізації продукції, що характеризує співвідношення прибутку та доходу від реалізації продукції. Але в сучасних умовах господарювання він обмежений платоспроможним попитом на продукцію, наявністю у конкурентів схожих товарів з такими ж якостями. З другого боку, якщо у підприємства є можливість знизити виробничі, адміністративні витрати та витрати на збут, то це буде сприяти покращенню конкурентоспроможності продукції та збільшенню рентабельності її реалізації.

Іншим чинником є швидкість обороту власного

капіталу підприємства. Прискорення оборотності власного капіталу зменшує потребу в ньому для забезпечення основної операційної діяльності та забезпечення певного рівня прибутковості. Більша кількість оборотів власного капіталу також дає змогу вивільнити частину фінансових ресурсів для розвитку економічної діяльності підприємства. У результаті зменшення потреби у власному капіталі для виробництва та реалізації продукції, вивільняються фінансові ресурси, які можуть бути реінвестовані, що сприяє зміцненню фінансового стану підприємства. Якщо оборотність сповільнюється, то підприємству для збереження обсягів операційної діяльності необхідно залучати в обіг додаткові позикові кошти, що знижує його фінансову стійкість.

На думку багатьох вчених фінансова стійкість залежить від оптимального співвідношення власного та позикового капіталів. Оптимізація структури капіталу - це одне із найважливіших і найскладніших завдань фінансової діяльності підприємства. Оптимальна структура капіталу - це таке співвідношення використання власного і позикового його видів, за якого забезпечується найефективніша пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності й коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість[9, с. 310].

Таким чином, підприємство, що використовує тільки власний капітал, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт фінансової незалежності дорівнює одиниці), але обмежує темпи свого розвитку, оскільки не може забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів у періоді сприятливої кон'юнктури ринку та не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал. Підприємство, що надає перевагу використанню позикового капіталу, має вищий фінансовий потенціал розвитку, але може і втратити свою фінансову стійкість, адже забагато боргів у структурі капіталу означає, що воно буде неспроможне виконати фінансові зобов'язання і в нього є загроза банкрутству.

Фінансова стійкість також залежить від частки прибутку, що направляється на розвиток підприємства. Здійснення активного та цілеспрямованого реінвестування частки отриманого прибутку у розширення операційної діяльності або розвиток інвестиційної збільшує вартість власного капіталу. Обсяг такої реальної капіталізації свідчить про здатність підприємства генерувати прибуток, ефективно використовувати наявні ресурси та забезпечувати майбутнє економічне зростання.

Крім перерахованих внутрішніх фінансових факторів великою мірою впливає на фінансову стійкість операційна на інвестиційна діяльність

підприємства. До факторів, що залежать від операційної діяльності можна віднести структуру поточних витрат (частку постійних витрат), маркетингову політику, рівень використання основних засобів, виробничий менеджмент (рівень страхових та сезонних запасів, достатність диверсифікації асортименту продукції). Ефективність інвестиційного менеджменту також визначає параметри фінансової стійкості. Якщо результатом інвестиційної діяльності є істотна перевитрата інвестиційних ресурсів, довготривалі будівельно-монтажні роботи, недосягнення планових обсягів прибутку за реалізованими реальними проектами, все це призведе до значного погіршення фінансової стійкості підприємства.

Звичайно, у сучасних умовах для реального сектору економіки внутрішні фактори є досить вагомими, окільна на них можна впливати, а також з їх допомогою зменшувати негативний вплив зовнішніх факторів і досягти фінансової стійкості функціонування підприємства.

Поглиблення трансформаційних та інтеграційних процесів у національній економіці значно посилює вплив зовнішнього середовища на діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання, тобто перетворює його на головний фактор, що зумовлює стратегію та фінансову політику підприємства. Домінуюча роль зовнішніх факторів у формуванні фінансової стійкості підприємства визначається дуалістичною природою ринкових відносин, яка проявляється у розширенні прав і економічної свободи суб'єктів підприємницької діяльності, з одного з боку, і зростанням невизначеності відносно можливих тенденцій зміни економічної системи - з іншого.

Зовнішнє середовище - це різні аспекти: кон'юнктура товарного та фондового ринків, економічна та фінансово-кредитна політика законодавчої та виконавчої влади у країні; соціальна й екологічна ситуація у суспільстві тощо. Зазначені зовнішні фактори впливають на фінансову господарську діяльність підприємства і через неї на його фінансову стійкість.

Особливе значення для забезпечення останнього має рівень платоспроможного попиту на продукцію підприємства, який визначає стабільність обсягу надходження доходу від її реалізації. А він залежить від кон'юнктури товарного ринку, рівня доходів споживачів, рівня цін на продукцію. На фінансову стійкість підприємства значно впливає фаза економічного циклу, в якій перебуває економіка країни. У період кризи зменшуються доходи, знижується ліквідність і виникає недостатність коштів для забезпечення платоспроможності. Це формує передумови банкрутства суб'єкта підприємництва.

Очевидно, що одним із факторів забезпечення фінансової стійкості є кон'юнктура фондового ринку. Характер цієї кон'юнктури впливає передусім на можливості залучення капіталу за рахунок емісії акцій та облігацій підприємства. Але такі інструменти поповнення власного капіталу можуть використовувати лише великі акціонерні компанії. Більшій частині вітчизняних підприємств такі джерела недоступні.

Важливим фактором, що визначає фінансову стійкість будь-якого підприємства є система оподаткування. Податкові платежі становлять значну частку витрат підприємства. Тому будь-які зміни в податковій системі - поява нового виду податків, зміна ставок оподаткування, скасування або надання податкових пільг, зміна графіка внесення податкових платежів тощо - спричиняють відповідні зміни в обсязі кінцевого фінансового результату (прибутку) підприємства.

Проблема забезпечення фінансової стійкості особливо актуальна у малому та середньому бізнесі. Для забезпечення стійкості економічного зростання великі промислові компанії та корпорації ефективно використовують такі способи адаптації до впливу зовнішнього середовища, як диверсифікація видів діяльності та ринків збуту, диференціація продукції, розширення форм ринкового співробітництва, оптимізація структури активів, зміна організаційно-правових форм господарювання ті інше. Малі та середні підприємницькі структури не володіють таким широким спектром адаптаційних можливостей, і будь-яка зміна одного із параметрів зовнішнього середовища може призвести до кризового фінансового стану.

Ці фактори не можуть бути змінені шляхом управлінських рішень, і завдання фінансового менеджера полягає у розробці адаптивних заходів, що дають змогу пристосуватися до змін навколишнього середовища в найближчому періоді та на довгострокову перспективу.

У табл. 1 здійснена оцінка фінансового стану основної інституціональної складової товаровиробництва - промислових підприємств. Наведені показники, дають змогу виявити зміни фінансової стійкості підприємств України за 2008-2011 рр.

У структурі джерел формування капіталу промислових підприємств, як показують значення коефіцієнту фінансової незалежності, спостерігаються певні нерівномірності. Питома вага власного капіталу у 2008 р. становить 46,1% і з кожним роком має тенденцію до зменшення. За аналізований період також знизилась значення коефіцієнта забезпечення оборотних активів власним капіталом та коефіцієнта маневреності власного капіталу. Такий рівень забезпеченості

власним оборотним капіталом послаблює спроможність промислових підприємств, формувати необхідні для виробництва і реалізації продукції оборотні активи.

За 2008-2011 рр. у промислових підприємств також спостерігається низький рівень показників рентабельності та швидкості обороту капіталу. Негативні тенденції наведених показників свідчать про обмежені можливості самофінансування діяльності підприємств і забезпечення їх розвитку.

У більшості промислових підприємств обсяг

власного оборотного капіталу не може забезпечити безперервну фінансово-господарську діяльність. Тому вона значно або цілком забезпечується позиковими і залученими ресурсами, що призводить до зниження рівня фінансової автономії підприємства, зростання залежності від своїх партнерів по економічній діяльності. Унаслідок сповільнення оборотності для збереження обсягів операційної діяльності промисловим підприємствам необхідно залучати в обіг додаткові позикові ресурси, що знижує їх фінансову стійкість.

Таблиця 1

Показники фінансового стану промислових підприємств України за 2008-2011 рр.*

№ п/п	Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Рекомендоване значення, тенденції змін
1.	Коефіцієнт фінансової незалежності	0,461	0,418	0,385	0,368	>0,5
2.	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власним капіталом	0,193	0,132	0,074	0,069	>0,1
3.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,199	0,153	0,096	0,096	0,3–0,5
4.	Рентабельність власного капіталу, %	1,4	-3,3	2,7	6,7	Збільшення
5.	Рентабельність операційної діяльності, %	4,9	1,8	3,6	4,7	Збільшення
6.	Рентабельність усієї діяльності, %	0,6	-1,7	1,1	2,3	Збільшення
7.	Коефіцієнт поточної ліквідності	1,239	1,153	1,08	1,074	1–2,5
8.	Коефіцієнт оборотності капіталу	1,134	0,835	0,978	1,073	Збільшення

*Розраховано автором із використанням джерела [10].

Для вітчизняних суб'єктів господарювання характерним недостатній обсяг капіталу, низька платоспроможність, висока вартість кредитних ресурсів, низька інвестиційна активність. Це призводить до того, що більшість підприємств знаходяться у нестійкому фінансовому стані, відчувають нестачу коштів, активи їх недостатньо ліквідні для забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості. У цих умовах важливе ефективно управління фінансами підприємства, засноване на комплексному фінансовому аналізі та інших сучасних методах фінансового менеджменту для забезпечення фінансової

стійкості та запобігання можливому банкрутству. Фінансова стійкість забезпечується ефективним управлінням всією сукупністю факторів, що впливають на результати діяльності підприємства. Саме тому для успішної адаптації підприємства до неефективного інституційного середовища необхідно здійснювати заходи в сферах як операційної та інвестиційної, так і фінансової діяльності. Для досягнення фінансової стійкості вітчизняним суб'єктам господарювання необхідно:

сформуванню найбільш ефективну структуру витрат для отримання максимального прибутку

та оптимізувати потребу у основних засобах;
 оптимізувати розмір страхових та сезонних запасів для досягнення поставлених завдань;
 не допускати високої частки позикового капіталу, особливо короткострокових його джерел, не виправданого зростання дебіторської заборгованості;
 сформуванню оптимальну структуру капіталу для забезпечення активів;
 уникати перевитрат інвестиційних ресурсів, оскільки вони формуються виключно для потреб підприємства у забезпечення максимального прибутку;
 реінвестувати частку прибутку на розвиток виробництва.

Висновки. Інтенсифікація відтворення капіталу, зростання ефективності використання власного капіталу, зростання його вартості посилює адаптивність суб'єкта господарювання, гнучкість його реакції на негативні явища, формує ознаки фінансової стійкості та платоспроможності, що виступає інструментом інвестиційної привабливості підприємства.

Посилення впливу очікувань і перспектив розвитку бізнесу на фінансові результати, його підвищена чутливість до змін зовнішнього середовища обумовлюють необхідність застосування певних методів фінансового управління, які містять комплексну оцінку фінансової стійкості підприємства; планування фінансово-господарської діяльності та фінансовий контроль за її здійсненням. Управління фінансовою стійкістю необхідно реалізовувати шляхом оперативних, координаційних і контрольних функцій. До оперативної функції відноситься постійне співставлення позитивних та негативних грошових потоків у операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності. Аналіз потреби у фінансових ресурсах та визначення джерел їх

залучення, формування оптимальної структури капіталу є координаційною функцією. І контрольна функція управління фінансовою стійкістю повинна забезпечити постійний моніторинг середньозваженої вартості капіталу, фінансового важеля, ліквідності, платоспроможності та ефективності діяльності підприємства. Суб'єкту господарювання необхідно збереження ліквідності, платоспроможності та певного рівня рентабельності для забезпечення приросту власного капіталу та позитивного впливу на фінансову стійкість, що забезпечить стійкість економіки країни.

Список літератури

1. Десва Н. М. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. / Дніпропетровська держ. фінансова академія / Н. М. Десва, О. І. Дедіков. - Д.: ДДФА, 2006. - 380 с.
2. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / К. В. Ізмайлова. - [2-ге вид., стереотип.]. - К.: МАУП, 2001. - 152 с.
3. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія Л. А. Лахтіонова. - К.: КНЕУ, 2001. - 387 с.
4. Смоленюк П.С. Фінансовий аналіз (навчальний посібник) / П. С. Смоленюк. - Хмельницький, НВП "Еврика" Тов, 2002. - 244 с.
5. Старостенко Г. Г., Мірко Н. В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 224 с.
6. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / О. О. Шеремет. - К.: Кондор, 2005. - 196 с.
7. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємств та її аналіз: навч. посіб. [для студентів вищ. навч. закладів]. - К.: ЦУЛ, 2002. - 360 с.
8. Фінансовий аналіз: навч. посібник / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана / М. Д. Білик, Павловська О. В., Прутуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. - К.: КНЕУ, 2005. - 592 с.
9. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. - К.: Ельга, 2008. - 724 с.
10. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Анотація

Наталья Марусьяк

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Исследуются аспекты обеспечения финансовой устойчивости отечественных предприятий в современных условиях хозяйствования. Охарактеризованы внешние и внутренние факторы, которые влияют на финансовую устойчивость и определены пути её обеспечения.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, собственный капитал, реинвестирование, прибыль, оптимальная структура капитала, финансовая деятельность.

Summary

Natalya Marusyak

PROVIDING OF FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISE IN THE CONTEMPORARY ECONOMY

Aspects of providing of financial stability of domestic enterprises in the contemporary economy are probed in the article. External and internal factors which influence on financial stability and ways of its providing are characterized.

Keywords: financial stability, property capital, reinvestment, profit, optimum capital structure, financial activity.